

A CSONGRÁD MEGYEI MÚZEUMOK NÉPRAJZI GYŰJTEMÉNYEI ÉS TUDOMÁNYOS MUNKÁJA

Csongrád megye mai határait az 1950. évi közigazgatási átszervezés alakította ki. Ekkor a történelmi Csanád vármegye egy részét – a megye székhelyével, Makó városával – Csongrádhoz, másik részét Békés megyéhez csatolták. Ezzel a területi átszervezéssel az 1919 előtti Torontál vármegye több települése (Szőreg, Deszk, Kübekháza stb.) is Csongrád megyébe tagolódott. A megyeszékhely 1950-ben Hódmezővásárhely, majd 1961-ben a térség legnagyobb városa, tényleges gazdasági és művelődési központja: Szeged lett.

A megye népességének túlnyomó többsége magyar. A török elől menekült délszláv, görög, dalmata és a hódoltság után városokba települt német, osztrák származású kereskedő- és iparosréteg néhány nemzedék alatt asszimilálódott és századunk elejére – amikor a néprajzi gyűjtés megindult – már igen kevésbé őrizte eredeti kultúráját és tárgyi hagyatékát. A 18–19. században a Tisza-Maros szögben fekvő észak-torontáli községekbe (Szőreg, Deszk, Ószentiván) szerbek, Kübekházára és Ószentivánra németek, Magyarcsanádra románok és szerbek, Pitvarosra és környékére szlovákok települtek. Trianon után a szerbek jelentékeny része Jugoszláviába települt, s helyükre a Romániához és Jugoszláviához csatolt területekről magyar családok költöztek. 1946-ban Pitvaros, Ambrózfalva és Csanádalberti szlovák anyanyelvű lakosságának közel fele települt át Csehszlovákiába és házaikba a csallóközi falvakból kitelepített magyarokat költöztettek. A népesség-migráció ilyen folyamatai miatt napjainkra a nemzetiségek aránya alacsony – 1980-ban a megye népességének mindössze 0,5 %-a –, de népi műveltségük és tárgyi hagyatékuk gyűjtése a közelmúltban és napjainkban is fontos feladata a makói és a szegedi múzeum munkatársainak.

Csongrád megye települési viszonyaira egyfelől a városi, mezővárosi fejlődés jelentős szintje jellemző – hiszen a szabad királyi város jogállású Szegeden kívül a megyében négy régi mezőváros (Hódmezővásárhely, Szentés, Makó, Csongrád) és egy volt szabadalmas kiskun mezőváros (Dorozsma) található –, másfelől a tanyai lakosság nagy száma és aránya. 1960-ban 121 678 ember, a megye népességének 28 %-a élt külterületen. A szegedi járásban a népesség 52,6 %-a, a szentesi járásban 56,2 %-a, a makói járásban 14,6 %-a volt tanyai lakos. A városok közül 1960-ban Hódmezővásárhelyen volt legmagasabb a tanyai lakosság aránya: 25,2 %, de fél évszázaddal azelőtt még lakosságának 40 %-a élt a tanyákon. A települési viszonyok meghatározták – és bizonyos fokig napjainkban is megszabják – a néprajzi gyűjtőmunka feladatait, hiszen a tanyán továbbéltek, konzerválódtak – helyenként más-más mértékben – a parasztlelet tárgyi és szellemi rekvizitumai.

A múzeumok néprajzi gyűjteményei

Móra Ferenc Múzeum, Szeged

Az 1879. évi tiszai árvízkatasztrófa után Somogyi Károly esztergomi kanonok Szeged városának adományozta 43 ezer kötetes magánkönyvtárát, melyet a főreáliskola épületében 1883. október 16-án nyitottak meg a közönség számára. A könyvtár igazgatója REIZNER János városi főjegyző lett, aki már évekkel azelőtt tervekét készítette a helyi történeti emlékek, főleg a „régiségek” megőrzésére. Tisza Lajos, Szeged

újjaépítésének kormánybiztosa 1883 decemberében, megbízatása lejártával a környékbeli földmunkákon összegyűlt régiségeket átadta a város tanácsának. Az értékes régészeti leleteket a tanács a könyvtárnak adta – azzal a szándékkal, hogy őrizze és gyarapítsa a gyűjteményt. Ezért tekintjük 1883-at a múzeumalapítás esztendejének is.

A Városi Könyvtárba kerültek a nemrégiben megszűnt céhek iratai, ládái, zászlai és 1885-től néprajzi tárgyak – löportartók, cserépedények – is gyarapították a gyűjteményt. A nagyérdemű könyvtáralapító konokul ellenezte, hogy a városnak ajándékozott könyvtárát múzeummal bővítsék, ezért haláláig (1888) az alapszabály ellenére történt a régiségek, történeti, néprajzi tárgyak elhelyezése. Halála után a Könyvtárbizottság alapszabály-módosítást javasolt, s ezután dolgozta ki Reizner a múzeum szervezeti fölépítését. Tervezetében öt osztály szerepelt: régiségtár, éremtár, köemléktár, fegyvergyűjtemény és történeti képtár, – tehát néprajzi gyűjteményre nem gondolt. A néprajzi osztály KOVÁCS Jánosnak, a szegedi népiélet első monográfusának indítványára 1892-ben ugyan bekerült a múzeum tervezetébe, ám Reizner mindvégig ellenezte a megszervezését. Állítólag úgy vélekedett, hogy akkor mindent a múzeumban kellene gyűjteni ...

A néprajzi gyűjtemény létesítését végül is a Múzeumok és Könyvtárak Országos Főfelügyelősége kezdeményezte 1905-ben, amikor már TÖMÖRKÉNY István volt a Somogyi-könyvtár és a Városi Múzeum igazgatója. A minisztérium 1905. március 31-én kelt levelében értesíti a város tanácsát, hogy az Országos Főfelügyelőség javaslatára „a közönség múzeumának néprajzi osztállyal való kiegészítése céljából” 25 ezer korona államsegélyt biztosított. A város utasítja az intézmény igazgatóját, hogy készítsen részletes tervet az összeg felhasználására és azt mutassa be szakmai felügyeletének. Tömörkény egy napon belül részletes tématervet küldött, amely kiváló táj- és népismeretéről tanúskodik: „... a néprajzi gyűjtésnek nálunk még ma is eléggé tág területe van. A külső pusztákon még megvan a pásztorélet s a Tiszán a másik ősfoglalkozás, a halászat, részben a szegedi vízen, de inkább Tápén és Algyőn. A pusztuló vízimalmok is figyelemre méltók. Kutatandó a tanyavilág, megalakulásának kezdetétől fogva mostani fejlődéséig, a már elmaradt réti halászat nyomai (rekesztő, vejsz stb.). A városban a néppel közvetlen érintkezésben volt, ma már kivesző iparok, szűrszabóság, szűccség, vastagszabóság, finomtímárság, tabakosság nyomai és szerszámai. Szélmalmok, szárazmalmok, olajsutúk, paprikakülyük. Általánosságban kutatás tárgyai: Tápé, Dorozsma s a Torontálba levándorolt szegedi magyarság, azután a gazdálkodó élet régi szerszámai, mindennemű iparasztművesség; az eltérő szomszéd típusok, a nemzetiségiek is, mindenesetre embertani mérésekkel és fényképfölvételekkel kapcsolatban” (Somogyi-könyvtár irattára, 1905. 127.).

A továbbiakban szükségesnek tartja a népi építkezés, a viselet, a hímzések, a népi foglalkozások és szerszámkészletük, az erkölcs és szokás, a népzene, népdal és irodalom gyűjtését. Olyan tartalmas, átgondolt tervezetet készít, melynek megvalósítása hosszú évekre programot nyújt a múzeum és a könyvtár munkatársainak. Melékletben meg is jelöli, hogy az első három évben a gyűjtést tekinti fő tennivalónak, ezután kerülhet sor a tárgyi anyag elrendezésére, és utána Szeged tágabb körzetében – az Alföld déli részén – tervez néprajzi gyűjtőmunkát.

1905 májusában SEMAYER Vilibáld, a Magyar Nemzeti Múzeum néprajzi osztályának vezetője Szegedre utazott, s tárgyalta Tömörkénnyel a néprajzi gyűjtés megindításáról és a gyűjtemény elhelyezéséről. Június 19-én Fraknói Vilmos, a múzeumok és könyvtárak országos főfelügyelője tájékoztatta a város tanácsát Semayer jelentéséről, és összegezte a városi múzeum néprajzi osztályának feladatait. Amit tennivalóul meghatározott, az sorra-rendre Tömörkény tervezetén alapult – tehát a buda-

pesti szakemberek elfogadták elképzeléseit. A gyűjtőmunkával Tömörkényt, Móra Ferenc könyvtárost, Szász Gyula múzeumi alkalmazottat, Kovács János és Cs. Sebestyén Károly néprajzi írók bízták meg, Beck István, Bitó János és Pocsátkó Károly néprajzi gyűjtők alkalmi közreműködésével. Fraknói arról is intézkedett, hogy Móra, Szász Gyula és Sebestyén Károly egy-egy hónapos „gyűjtési és preparálási tanfolyamon” vegyenek részt (A levél alapján készült tudósítás: A szegedi néprajzi múzeum, Szegedi Napló, 1905. június 22.).

MÓRA Ferenc 1904. november 28-án – Tömörkény igazgatói kienvezésével egy időben – lett a könyvtár és a múzeum főhivatású munkatársa. SZÁSZ Gyula igazgató-tanító és Cs. SEBESTYÉN Károly (1876–1956) polgári iskolai tanár az intézmény tiszteletdíjas alkalmazottja, KOVÁCS János (1852–1918) postai tisztviselő, az 1901-ben megjelent néprajzi monográfia (Szeged és népe) írója, BECK István (1848–1912) városi tisztviselő, BITÓ János halászlát bérő és Pocsátkó Károly régiségkereskedő más-más képzettséggel, de a népelet és a népművészet iránti megbecsüléstől ösztönözve lettek az életre hívott múzeumi gyűjtemény munkásai. Mindannyiójuk közreműködésével már Tömörkény tervezete számolt: „A néprajzi tárgyak beszerzése, adományok gyűjtése 1906. január 29-én indult meg, az első rendszeres gyűjtés azonban csak 1906. augusztus 30-án történt” – olvassuk a gyűjtésről szóló jelentésben. Az első hónapok jelentősebb szerzeményei: pásztorrovásos bot, a kenderfeldolgozás eszközei, kosfejes faragású bőrduda, festett bútorok, báb-űtő minták. Az első módszeres gyűjtést MÓRA Ferenc végezte szülővárosában, Kiskunfélegyházán, ahonnan mindjárt 77 tárggyal tért vissza. Az első évi gyűjtés eredménye 1 772 db tárgy, ami eredményes kezdésről tanúskodik. A városon és határáon kívül Dorozsmán, Horgoson, Algyőn, Kisteleken végeztek tárggyűjtést, de már 1907–1908-ban eljártak Makóra, Apátfalvára, a hódmezővásárhelyi, orosházi, tótkomlósi, békéscsabai, szarvasi tanyákra, Pitvarosra, Nagylakra, Törökbecsére is. A gyűjtés határainak kiterjesztése arról vall, hogy a népi műveltség sok tárggyi rekvizitumát az árvíz után újjáépült, parasztpolgári fejlődésű Szegeden és közvetlen környékén már nem találták meg, s ezekért dél-tiszántúli tanyákat, Csanád megyei falvakat kellett fölkeresniük. A gyűjtést Szeged határában többnyire Tömörkény, másutt Szász Gyula „szakdíjnok” végezte és sűrűn gyarapította a gyűjteményt, kivált 1906–1907-ben Móra Ferenc, az alapozás két esztendejében, 567 tárggyat gyűjtött Félegyházán.

Három évi gyűjtés után a gyűjtemény meghaladta az ötezer darabot (1908. december 31-én 5 025 db), ami lehetővé tette, hogy kiállításon mutassák be. A köz-művelődési palota földszinti nagytermében 1908-ban rendezett kiállításon helyet kaptak a földművelés, a pásztorélet, a halászlát tárggyai, a kisiparok (szűcs-, fazekas-, mézesbábos-, kesés-, fésűsmesterség) szerszámai és készítményei, a Tápén, Dorozsmán, Horgoson kívül főleg Makón és Békés megyében gyűjtött festett parasztbútorok. Legemlékezetesebb látnivalója a szeged-alsóvárosi parasztház pingált pitvara és kemencés, felvetett ágyas, életszerűen berendezett szobája volt. Évtizedek múltán is emlegette a Szeged környéki falvak és tanyák idősebb nemzedéke.

1908 és 1914 között SZÁSZ Gyula Apátfalván, Tótkomlóson, Csongrádon, Vésztőn, Gyomán, Kiskunhalason, Törökbecsén, néhány bácskai és torontáli községhben folytatott tervszerű tárggyűjtést. Kiemelkedő értékűek Beck István hagyatékának 1913-ban múzeumba került darabjai: faragott kápás fanyergek, sarkantyúk, karikásostorok, fokosok, pásztorbotok, hímzett kostók dohányszacskók, szarvasagancs lőprtartók. 1913 végéig a gyűjtemény 6 410 tárggyra gyarapodott.

A világháború alatt a tárggyűjtés mérséklődött, de Szász Gyula ritkább ma-

kói, vásárhelyi, orosházi, tótkomlói és békéscsabai gyűjtőútjai eredményeként a tárgy-állomány évente 45–100 darabbal szaporodott. Cs. SEBESTYÉN Károly polgári iskolai tanárt 1920-ban szolgálatátételre a múzeumhoz osztották be és ő lett a néprajzi osztály és a szépművészeti gyűjtemény őre. Különös, hogy a gyűjtemény gyarapodását 1921-től 1924 végéig mégis Banner János jegyezte be, mint „a néprajzi osztály őre” illetőleg „vezetője”. Banner (1888–1972) akkoriban középiskolai tanár volt (1924-től a szegedi tudományegyetem régészeti intézete munkatársa) és 1920-tól a múzeumi numizmatikai gyűjtemény kezelője. Munkássága korai szakaszán Békés megyében eredményes néprajzi kutatásokat végzett. Érdeme, hogy 1924-ben Szegeden felgyűjtötte és kiváló fényképekkel dokumentálta egy halászbárka építését (A szegedi halászbárka. Dolgozatok 1926.).

Cs. Sebestyén Károly 1930-tól 1935-ig leltározta a néprajzi gyűjteményt. A régi leltárkönyv tanúsága szerint tervszerű gyűjtést nem végzett és a múzeumi gyűjtemény főleg vásárlások révén gyarapodott. 1930 és 1937 között évente jelentős számú tárgyat vásárolt Farkas Antalné hódmezővásárhelyi lakostól: cserépedényeket, faragott, festett vásárhelyi és tótkomlói bútorokat, hímzett párnavégeket, üvegre festett szentképeket. Volt olyan esztendő (1935), amikor Farkasnétól hét alkalommal vásárolt népművészeti tárgyakat. A vásárlások szóródásából és a szerzemények jellegéből arra következtetünk, hogy Farkas Antalné talán régiségkereskedő lehetett, vagy a múzeum megbízásából gyűjtötte és jutatta el a megőrzésre érdemes tárgyakat Szegedre.

Móra Ferenc halála után két esztendeig (1934–1936) Cs. Sebestyén Károly, majd Csallány Dezső régész volt a múzeum igazgatója (1936–1944). Amikor Tömörkény 1917-ben meghalt, a néprajzi gyűjtemény tárgyainak száma 6 652 db volt és 1944-ig, több mind negyedszázad alatt a gyűjtemény csak 7 608 darabra gyarapodott. Móra — akinek érdemei vannak a gyűjtemény megalapozásában — igazgatósága idején nem ért rá a néprajzi tárral törődni és az 1920-as években nem volt a tárgygyűjtést szíven viselő munkatársa sem.

1945-től 1951 novemberéig, PÉCZELY Attila (1897–1967) orvos, akkor már ismert népzene kutató volt a múzeum munkatársa. Az ő működése idején kezdődött a gyűjtemény újraeltározása. A Dél-Alföld legeredményesebb népdalkutatója, a múzeum néprajzi adattára a megye számos településéről 1 126 db népdallejegyzését őrzi. 1952. július 1-én NAGY Dezső vette át a néprajzi gyűjtemény kezelését. Folytatta és irányította a gyűjtemény korszerű nyilvántartásba vételét: 1954 végéig 6 756 db tárgy került leltárba. Szegedi kötélverő- és bognár-szerszámokkal, a homoki gazdálkodás jellegzetes eszközeivel gyarapította a gyűjteményt. Megalapozta a néprajzi adattárát. 1956 őszén a ceglédi Kossuth Múzeum igazgatójává nevezték ki. 1955 júliusától 1956 októberéig dolgozott a néprajzi gyűjteményben SZABÓ Mátyás. Algyőn sonkolypréselő és kútfúró eszközöket, Mórahalmon, Pusztamérgesen a tanyásodásra és gazdálkodásra vonatkozó emlékanyagot, Csongrádon meséket gyűjtött (1957 óta Svédországban él, a stockholmi Nordiska Muset osztály-vezetője).

1957. augusztus 16-án a néprajzi gyűjtemény kezelését JUHÁSZ Antal vette át. Kezdetben elsősorban kihálóban lévő illetve átalakuló kézműves iparok — bocsoros-, papucsos-, szíjgyártó-, hajóács-, takács-, gombkötőmesterség — szerszám-anyagának és készítményeinek gyűjtésével foglalkozott. 1963-tól gyűjti Szeged környékén a 20. századi tanyai és falusi házberendezés és háztartás tárgyi anyagát. A hetvenes évek elejétől megalapozta a Szeged környéki ígás és féderes parasztkocsik gyűjteményét, amely a Csongrádi Petőfi Termelőszövetkezet kocsigyűjteményé-

vel és Perényi János magángyűjtő letéti tárgyaival kiegészülve az ópusztaszeri emlékparkban látható.

Tésik Józsefné KNOTIK Márta textilrestaurátor 1963. január 1-től nyugdíjazásáig gondozta a megyei múzeumi szervezet textilgyűjteményeit és számottevő viseleti tárggyűjtést végzett Tápén, Apátfalván és Pitvaroson, részben Juhász Antallal együtt. Viseleti tárgyú archív fotókat gyűjtött a megye nagy részén: a városokban és nagyközségekben. Nyugdíjazása óta tiszteletdíjasként dolgozik és a textiliákat Katkó Józsefné segédrestaurátor gondozza. 1970. július 1-e óta dolgozik gyűjteménykezelőként ifj. LELE József. Részt vett a tápéi tárggyűjtő akciókban, jelentős önálló gyűjtései: algói „leletmentés” az 1970. évi tiszai áradás idején, hentes és mészáros eszközök, pékműhely és szatócsbolt beszerzése. BÖRCsök Vince földrajz szakos középiskolai tanár tíz évig (1975. január 1 – 1985. március 31.) dolgozott a néprajzi gyűjteményben. Közreműködött a tárgyi anyag leltározásában és kartonozásában. 1985 szeptembere óta a múzeum néprajzos munkatársa BÁRKÁNYI Ildikó és FODOR Ferenc.

1987. december 31-én a néprajzi gyűjtemény 14 150 db tárgyat őrzött. A múzeum egyéb gyűjteményei: régészet 101 932 db, természettudomány 49 147 db, képzőművészet 6 762 db, iparművészet 1 102 db, numizmatika 50 938 db, irodalom 5 062 db, történet 7 777 db.

Kiemelkedő értékű tárgye gyűjtemények: 19. századi festett parasztbútorok, cserépedények (hódmezővásárhelyi, makói és szegedi cserepek), kézműves műhelyek teljes eszközkészletei (bocskorostímár, papucsos, gombkötő, paszományos, takács, bognár, kovács, kötélverő, szíjgyártó, rostakészítő, pék), dél-alföldi kocsik és lószerszámok gyűjteménye, teljes női öltözetek (Tápé, Apátfalva, Szeged).

A néprajzi adattár 1 031 tétel, 34 763 oldal dokumentációt, leírást, népi építészeti rajzot, kottát tartalmaz. Az adattárhoz tartozik a hangtár: 136 db fonográf-henger (zömmel Péczely Attila népdal-felvételei), 33 db magnetofon-szalag (Juhász Antal gyűjtései) és 13 db magnókazetta. A múzeum munkatársai 1986 január óta videofelvételeket készítettek a hantházi majorról, Tápé szakrális hagyományairól, tanyai emberek életéről (22 videokazetta, 39 óra anyaggal).

A fényképgyűjteményből kiemelkedően forrásértékű kb. 400 db 1908–1914 között készült lemezes negatív (13x18-as), amelyek közül 134 szegedi, 28 szegedalsótanyai, 15 apátfalvi, 14 makói, 13 tótkomlósi, 12-12 csongrádi, illetve tápéi felvétel. A fotótár jelentősebb együttese Juhász Antal kb. 3 000 db népi építészeti felvétele és Tésikné Knotik Márta gyűjtéséből több mint 2 900 db viseleti tárgyú reprodukció.

Megyei szabadtéri néprajzi gyűjtemény, Ópusztaszer

Erdei Ferenc kezdeményezésére 1970. április 29-én alakult meg a Pusztaszeri Emlékbizottság, amely – egy korábbi Csongrád megyei előterjesztést fölkarolva – határozatot hozott a pusztaszeri történelmi emlékhely létesítésére. Még abban az évben megkezdődött a szeri monostor romjainak föltárása, majd a falmaradványok rekonstruálása, s a hetvenes évek elején fölmerült az igény, hogy a „két honfoglalás” történelmi emlékhelyén indokolt bemutatni a tájon élő agrárnépesség életének múzeumi eszközökkel rögzíthető darabjait. Elkészült a szabadtéri néprajzi gyűjtemény telepítési terve és 1978-ban kezdődött az épületek kiválasztása.

Az ópusztaszeri az ország legfiatalabb szabadtéri néprajzi gyűjteménye: telepítése 1979-ben vette kezdetét a szegedi tanya építésével. A tématervet JUHÁSZ Antal készítette, azzal az elgondolással, hogy a gyűjtemény a megyére jellemző tanyákat, a tanyai gazdaság típusait, a jellegzetes mezővárosi parasztházakat és néhány

paraszti szükségletekre dolgozó kisipart (bognár-, kovács-mesterség, szélmalom és molnárság) hivatott bemutatni. Ez a terv közösségi építményekkel – tanyai iskola és olvasókör, községháza –, falusi szatócsbolttal és pékműhellyel, valamint mezőgazdasági gépgyűjteménnyel egészült ki. 1988 végéig a következő együttesek készültek el: szegedi tanya, szentesi tanya, hódmezővásárhely-pusztafeketehalmi olvasókör, pusztaszeri tanyai iskola, iparos műhelyek és kocsigyűjtemény, makói parasztház, csongrádi halászház, tápéi szatócsbolt és pékműhely, tömörkényi községháza, falusi tűzoltószertár, mártélyi szélmalom, mártélyi halásztanya, kisvasút-állomás. Elkészült összesen 37 épület és épülőben van a szentes-dónái szélmalom.

Az épületek kiválasztását és berendezését a megyei múzeumi szervezet néprajzi osztálya munkatársai végezték (Felföldi László, Juhász Antal, Juhász János, ifj. Lele József, Nagy Vera, Tóth Ferenc). A történeti osztály múzeológusai rendezték be a községháza és a tanyai iskola termeit, s közreműködtek a hódmezővásárhelyi olvasókör berendezésében. A községháza épületében lévő postahivatalt és postatörténeti kiállítást az Országos Postamúzeum rendezte. A szabadtéri gyűjteményt a kertek művelése és a szegedi tanyán tartott disznó- és baromfiállomány teszi élővé.

Tornyai János Múzeum, Hódmezővásárhely

1904-ben ipari és mezőgazdasági kiállítás készült Hódmezővásárhelyen. Tornyai János festőművész javaslatára elhatározták, hogy képzőművészeti és néprajzi kiállítást is rendeznek és a néprajzi tárgyak gyűjtésével KISS Lajos színművészt bízták meg. Kiss Lajos Tornyai értő tanácsai alapján május végén látott munkához és néhány hét alatt a városban és a tanyákon gazdag néprajzi anyagot gyűjtött össze. A kiállításához – a város meghívására – Semayer Vilibáld adott szakszerű tanácsokat, az elrendezésben pedig Bátky Zsigmond, a Nemzeti Múzeum néprajzi osztályának múzeumőre volt Kiss Lajos segítségére.

Az 1904. augusztus 14-én megnyílt kiállításon festett parasztbútorokat, szőrhímzéses párnavegeket, öltözetdarabokat, gölőncsérmunkákat, háztartási eszközöket és a pásztorélet tárgyait mutatták be. A város vezetői Tornyai szorgalmazására elfogadták azt a tervet, hogy a kiállított tárgyakat egy helyi néprajzi múzeum létesítésére tartsák együtt, de az ajándékozók többsége nem látta ennek biztosítékait, ezért tárgyait visszakérte. Kiss Lajos az eredményes kiállítás lebontása és a tárgyak visszajuttatása után töretlenül folytatta a gyűjtőmunkát.

A város törvényhatósági bizottsága 1905. február 15-én határozta el a városi múzeum létesítését, e célból évi 200 korona költségvetést biztosított, és múzeumi bizottságot hívott életre. Kiss Lajos évtizedek múlva 1904. augusztus 17-ét tekintette a múzeumalapítás időpontjának, mivel a sikeresen megrendezett kiállítás tárgyai-nak egy része alapozta meg a gyűjteményt és ezen a napon a városi tanács, Tornyai kezdeményezésére, elfogadta a polgármesternek múzeumalapításra vonatkozó javaslatát. A múzeum először 1906-ban kapta meg az évi 300 korona államsegélyt és október 30-án a Múzeumok és Könyvtárak Országos Főfelügyelősége állami felügyelet alá helyezte, s felvette a közgyűjtemények sorába. Tornyai János értékes magángyűjteményét (252 db tárgyat) a gyógykezelésére biztosított államsegély ellenértékében átadta a múzeumnak. 1907-ben a tanács kibérelte egy belvárosi ház három szobáját, ahol Kiss Lajos két hét alatt megrendezte a nyitásra kész néprajzi kiállítást. A múzeumot október 20-án nyitották meg. Ez év júliusában Kiss Lajos két hetes néprajzi gyakorlatot töltött Budapesten és Győrffy István mellett részt vett a Nemzeti Múzeum Néprajzi Osztálya elrendezésében. Múzeológiai ismeretei bővítéséhez hozzájárult, hogy Tornyai pénzen további két hétig tanulmányozhatta a Néprajzi Osztály gyűjteményeit.

1908 tavaszán kezdődött a szépen gyarapodó gyűjtemény kálváriája: a házbérlet felmondása miatt új helyre kellett költöztetni. Mivel a város vezetői nem tudtak a múzeumnak állandó épületet vásárolni, 1912-ig ötször kellett a gyűjteményt újabb helyiségekbe áttelepíteni. A városi közgyűlés Kiss Lajosnak – aki négy éven át díjtalanul dolgozott –, 1908. július 1-től évi 400 korona, igen szerény tiszteletdíjat szavazott meg. A néprajzi gyűjtemény 1908 végére 1 372 darab tárgyra szaporodott, 1909-ben pedig az évi gyarapodás 916 db volt (481 db ajándék, 435 vétel révén). A városvezetés érdektelensége és munkája alacsony anyagi és erkölcsi megbecsülése kedvét szegte Kiss Lajosnak, és 1912-ben elfogadta a felajánlott nyíregyházi múzeumi segédőri állást. Távozása után négy évtizedig (!) nem folyt rendszeres néprajzi gyűjtőmunka a hódmezővásárhelyi múzeumban.

1913-ban a város államsegélyből végül megvásárolta az Imre József-féle egyemeletes házat, ami lehetővé tette, hogy a gyűjteményt állandó helyére költöztessék. A háború alatt azonban az épület egy részét a tanács az óvónőképzőnek engedte át, majd bérlőknek adta ki, úgyhogy az egész épület csak 1927-ben vált használhatóvá. Az új néprajzi kiállítást Cs. SEBESTYÉN Károly, a szegedi múzeum munkatársa rendezte, és 1928. július 1-én nyitották meg. 1928-ban Endrey Béla városi főjegyző kezdeményezésére régészeti osztály létesítését határozták el, melynek a szervezését Banner Jánosra, a szegedi tudományegyetem régészeti intézetének munkatársára bízták. 1929-ben megkezdődtek az ásatások és ezzel a néprajzi gyűjtőkörű vásárhelyi múzeum – ahogy az egykorú források nevezik: „városi néprajzi múzeum” – új gyűjteménnyel bővült.

A múzeumot 1951-ben nevezték el Tornyai Jánosról, a múzeumi gondolat „szülőjéről”, aki 1936-ban, miután hazatért szülővárosába, minden alkotását a város múzeumára hagyta.

1952-ben PÉCZELY Attila, aki hódmezővásárhelyi orvosi praxisa mellett foglalkozott 1930 óta népdalgyűjtéssel, s közel három évig a szegedi múzeumban dolgozott, a Tornyai János Múzeum munkatársa lett (1959. szeptember 30-i nyugdíjazásáig). Gyűjtőutakra járt, tanulmányokat írt, de a néprajzi gyűjteményre, tárggyarapításra kevés ideje jutott, 1959-ig 460 db tárgyat gyűjtött. A hatvanas években csak alkalmi vásárlásokkal gyarapodott a gyűjtemény. 1959 nyarától 1962. december 31-ig TÉSIK Józsefné textilrestaurátor gondozta a múzeum textiliáit és szűcsmunkáit. 1972. szeptember 1-től 1980. július 31-ig TÓTH Klára néprajzos múzeológus volt a gyűjtemény kezelője. Folytatta az elhúzódó gyűjteményrevíziót és rendezte a néprajzi raktárat. 1980 novemberétől NAGY Vera vette át a gyűjtemény gondozását, aki kezdetben főként háztartási eszközöket, az utóbbi években takácsszőtteket gyűjtött.

A néprajzi gyűjtemény 7 187 db (1987. december 31.). Kiemelkedő értékű a festett bútorgyűjtemény (349 db) és a 2 237 tárgyat számláló népi kerámia-gyűjtemény. Más gyűjtemények: régészet 53 184 db, képzőművészet 2 942 db, iparművészet 2 077, numizmatika 5 169, történet 4 434 db. Páratlan értékű Plohn József fényképszemester 1900 és 1914 között készült lemezgyűjteménye (1 635 db), melynek kétharmada népeleti tárgyú, ill. népművészeti tárgyfotó.

Kosza József Múzeum, Szentés

1987-ben alakult Szentesen, az akkori megyeközpontban a Csongrádvármegyei Történelmi és Régészeti Társulat, amely még abban az esztendőben életre hívta a Csongrádvármegyei Múzeumot. A társulat alapító tagjai közé tartozott két lelkes amatőr gyűjtő: Farkas Sándor gyógyszerész (1862–1926) és Csallány Gábor (1871–1944), az ármentesítő társulat tisztségviselője. FARKAS Sándor az átalakulóban lévő pa-

rasztélet tárgyaiból az 1890-es években többezer tárgyra rugó magánmúzeumot hozott létre. A nála fiatalabb CSALLÁNY Gábor szintén amatőrként gyűjtötte a Szentest környékén megmentett „régiségeket”. A társulat Csallány Gábort bízta meg a vármegyei múzeum vezetésével, s ezzel évtizedekre meghatározta a létesülő múzeum profilját. Csallány 48 évig tartó múzeumigazgatása alatt jelentős régészeti feltárásokat folytatott, ám a népelet pusztuló tárgyainak megmentését nem tartotta olyan fontosnak, mint Farkas. A két szentesi kutató viszonya megromlott, s így kerülhetett sor arra, hogy Farkas Sándor 1902. augusztus 24-én néprajzi gyűjteményének duplumait a Nemzeti Múzeum néprajzi osztályának ajánlotta föl. 1907-ig 3 183 néprajzi tárgyat adományozott a budapesti országos gyűjteménynek — megközelítően annyit, amennyi tárgyat Kiss Lajos nyolc év alatt Hódmezővásárhelyen összegyűjtött (!). Közben 1904 novemberében, a Függetlenség c. helyi lapban felhívást közölt egy Csongrád megyei néprajzi múzeum alapítása érdekében, tehát a helyi múzeum fejlesztésére is gondolt. A megnemértés miatt azonban néprajzi gyűjtésének nagy része a budapesti Néprajzi Múzeumot gazdagította, s megőrzött gyűjteményének szentesi darabjai csak halála (1926) után, özvegyétől kerültek szülővárosa múzeumába. Farkas Sándor hagyatékának darabjai — évszámos butellák, gyertyamártók, kékfestő dúcok, a pásztorélet tárgyai — képezik a múzeum néprajzi törzsanyagát, amely többszöri költöztetése és 1944. évi elmenekítése miatt sok károsodást szenvedett.

Tervszerű tárggyűjtés a szentesi múzeumban azóta is alig folyt. CSALOG József régész múzeumigazgató irányítása alatt 1954-ben került sor a törzsanyag újraelőltározására. A múzeumot az első világháború után Szentesen letelepedő Koszta József festőművészről (1864–1949) nevezték el.

1979 nyaratól 1983 végéig egymást követve két néprajzos múzeológus dolgozott a gyűjteményben: NAGY Vera (1979. július 1 – 1980. november 1.) és NAGY Ibolya (1980. október 15 – 1983. december 31.) Nagy Vera idején került a gyűjteménybe a helybeli Dóczi család kádárműhelye, Nagy Ibolya pedig Papp Imre szentesi önkéntes néprajzi gyűjtő tárgyi és kéziratos hagyatékát előltározta. A gyűjtemény sok értékes tárgyat köszönhet a dónáti tanyájáról rendszeresen múzeumba járó Papp Imre adományozásának.

A néprajzi tárgyak száma 1987. december 31-én 3 243 db. Legjelentősebb a régészeti gyűjtemény (69 068 db), a képzőművészeti gyűjtemény (937 db) legértékesebb részlegét Koszta József festményei képezik, numizmatika 6 259 db, iparművészet 433 db, történet 732 db.

A néprajzi adattár anyagát túlnyomórészt Papp Imre önkéntes gyűjtő pályamunkái alkotják (105 tétel). A néprajzi tárgyú fotók száma kb. 600 db (rég házak, családi képek, piac az ötvenes években).

József Attila Múzeum, Makó

A múzeum jogelődje az 1885-ben létesült Csanád Vármegyei Régészeti és Történelmi Társulat. Tevékenysége az 1930-as években megszűnt, szerény régészeti és éremtani gyűjteménye a szegedi múzeum állományába került.

A múzeum 1950-ben létesült. Névadója — az első igazgató, PESOVÁR Emő néptánckutató javaslatára — a költő makói diákéveire emlékezve József Attila lett. 1951-ben rövid ideig SZABÓ Mihály gimnáziumi tanár látta el részfoglalkozásban a múzeum vezetését. 1952. január 1-én PÉTER László irodalomtörténészt nevezték ki múzeumigazgatóvá. Fő feladatának a József Attila diákéveire vonatkozó dokumentumok, emlékek kutatását tekintette, de néprajzi tárggyűjtést is végzett. Két éves működése alatt 1952-ben megrendezte a múzeum első állandó néprajzi kiállítását (A makói hagyomány). 1954 és 1963 között Buzás László történelem szakos gim-

náziumi tanár volt a múzeum részfoglalkozású vezetője. Ez idő alatt a néprajzi gyűjtemény mindössze 78 db tárggyal gyarapodott. 1963. augusztus 1-től 1964. szeptember 15-ig Köpösi Vera magyar-történelem szakos gimnáziumi tanár volt a múzeumigazgató, ő 47 db tárgyat gyűjtött.

TÓTH Ferenc közel negyedszázados múzeumigazgatói tevékenysége alatt (1964. augusztus 1 – 1988. február 29) vált az intézmény néprajzi tára kis vidéki gyűjteményből tízezres nagyságrendű, jelentős közgyűjteménnyé. Helytörténeti, településtörténeti kutatásai mellett kézműves műhelyeket (mézeskalácsos, reszelővágó, kovács, késes-köszörűs) és egyes családoktól teljes tárgye gyűjtéseket szerzett. Tervszerű és eredményes tárggyűjtést folytatott Makón kívül Apátfalván, Magyarcsanádon, Pitvaroson FELFÖLDI László, aki 1973. szeptember 1-től 1984. május 31-ig volt a néprajzi gyűjtemény kezelője. Főleg cserépedényeket, háztartási eszközöket, bútorokat és öltözeteket gyűjtött, utóbbiakat részben Tésik Józsefnél együtt. A néprajzi gyűjtemény új munkatársai MARKOS Gyöngyi (1982. augusztus 1 –) és FEJÉR Gábor (1985. január 1 –).

A néprajzi gyűjtemény 1987. december 31-én 12 445 db tárgyat számlált. A múzeum egyéb gyűjteményei: képzőművészet 3 101 db, numizmatika 2 100 db, irodalom 1 875 db, történet 575 db, természettudomány 93 db. A néprajzi gyűjtemény a makói múzeumnak az 1970–80-as években leggyorsabban és rendszeresebben fejlődő, legnagyobb gyűjteménye. Kiemelkedő tárgyi együttese: 19. századi makói festett bútorok, apátfalvi öltözetek, teljes kézműves műhelyek, a hagymatermelés eszköze, anyaga, egy parasztcsalád teljes tárgyi világa (1 094 db tárgy, publikálta TÓTH Ferenc: Egy makói hagymás család életútja. Makó, 1982.). A múzeum adattárában 218 néprajzi tárgyú tétel van: gyűjtési dokumentációk, önkéntes gyűjtők, honismereti szakkörök pályamunkái. A fényképgyűjteménynek (6 095 db) kb. 60 %-a népi építészeti és gazdálkodási tárgyú felvétel.

Tari László Múzeum, Csongrád

1924 nyarán Csongrád polgármestere megbízta a Szentendréről áttelepült FARKAS Sándor gyógyszerészt, hogy szervezze meg a városi múzeumot. Az akkor már hatvan-két éves Farkas – a szülővárosában átélt támadások, hírlapi csatározások után – fiatalos energiával látott munkához: ásatásokat folytatott, néprajzi tárgyakat gyűjtött és népszerűsítő előadásokat tartott, hogy adományokat szerezzen a tervezett „közművelődési palota” felépítéséhez. Elképzelései valóra váltását váratlan halála akadályozta meg, 1926-ban. Ezután Kovács György tanító gondozta a látogatható múzeális gyűjteményt, majd az lassú pusztulásnak indult.

Az 1950-es évek első felében a múzeumszervezést szorgalmazó helyi értelmiségiek Múzeumi Munkaközösséget alakítottak. Megnyerték a város vezetőinek a támogatását és 1956. augusztus 20-án egy magasföldszintes belvárosi polgárházban megnyílt a csongrádi múzeum. Az ügyszerető alapítók közül TARI László fogorvost és Palásti Pál általános iskolai tanárt kell kiemelnünk. Tari László szakértő numizmata és amatőr régész, aki az alapításhoz magángyűjteménye egy részét a múzeumnak ajánlódokozta. Összegyűjtötte Csongrád határának földrajzi neveit, csongrádi éremleletekről és népeletről több tanulmányt publikált, kb. száz régészeti lelőhelyet talált a város határában. 1988-ban méltán választották a múzeum névadójául. PALÁSTI Pált szervezőkészsége és a „Belsőváros” parasztházainak rajzos dokumentálásával szerzett érdeme emelte ki a „múzeumbarátok” közül.

JUHÁSZ János néprajzos múzeológus működése alatt (1976. augusztus 1 – 1982. október 15.) megelénkült a múzeum tárggyűjtő munkája és megkezdődött a Gyökér utca 1. sz. népi műemlékház helyreállítása. 1975-től 1983 végéig a gyűjtemény

1766 db tárggyal szaporodott. SZŰCS Judit múzeumigazgató (1983. december 1 –) tematikus tárgygyűjtéseket végzett (kisiparágak, háztartás és gazdálkodás eszközei) és újabb raktárak bérelésével biztosította a gyűjtemény elhelyezését. A néprajzi gyűjtemény az utóbbi 10-12 év rendszeres gyűjtése eredményeként meghaladja az ötezer darabot (1987. december 31-ig leltározott 3 391 db tárgy), s ezzel a múzeum fő profilját adó részleg. Más gyűjtemények: régészet 3 405 db, képző- és iparművészet 134, történet 370 db. Jelentős az adattári anyag (4 508 oldal) és a helyi fényképészekről gyűjtött archívfotó (5 548 db) és diapozitív (829 db).

Kisgyűjtemények

Falumúzeum, Szegvár. Szegváron JAKSA János tanító 1948-ban fogott a történeti emlékek és néprajzi tárgyak gyűjtéséhez. A falumúzeum 1954-ben létesült, amikor a Községi Tanács egy volt gazdakör épületét átadta a gyűjtemény számára. 1963. január 1-től a falumúzeum a megyei múzeumi szervezetbe tagolódott és Jaksa Jánost nevezték ki tiszteletdíjas múzeumvezetővé. A hatvanas években Csongrád Megye Tanácsa Végrehajtó Bizottsága megvásárolta a faluközpontban lévő, volt uradalmi inspektorházat, a Csongrád Megyei Múzeumok Igazgatósága és az Országos Műemléki Felügyelőség pedig helyreállította az épületet, ahol 1973-ban nyílt meg az újjárendezett falumúzeum. A kiállítás 20. század eleji szegvári szobabelsőt és pitvart, háztartási és kenderfeldolgozási eszközöket, a helyi születésű Bartucz Lajos antropológus és Farkas Sándor szentesi amatőr kutató archívfotóit és a falu történeteinek dokumentumait mutatja be. A néprajzi termeket Juhász Antal, a történeti részt a szentesi levéltár munkatársai rendezték. A múzeum néprajzi gyűjteménye 682 db tárgy. Jaksa János nyugalomba vonulása (1980. december 31.) óta Kovács Lajos általános iskolai igazgató kezeli.

Működési engedéllyel rendelkező néprajzi magángyűjtemény ifj. LELE József Tápén (Vártó u. 4.). A gyűjtőmunkát 1967-ben kezdte és három éven belül kb. ezer tárgyat gyűjtött össze, főleg házberendezési tárgyakat, a gyékénymunka és a gazdálkodás eszközeit. Háza földszintjén az 1930-as évekre jellemző tápai szobabelsőt rendezett be. Az alapító 1970 óta a Móra Ferenc Múzeum munkatársa. A gyűjteménytárgyak száma 2 474 db.

Tájházak

Csúcsi fazekasház. Vékony Sándor fazekas népművész hódmezővásárhelyi házában 1974-ben nyílt meg. A kiállítás a műhelyen kívül 19. századi vásárhelyi szoba-berendezést és a csúcsi tálasok, úgynevezett „fehéredényesek” legszebb készítményeit mutatja be. A tájházat 1974-ben Tóth Klára rendezte, az épületfelújítás utáni átrendezés Nagy Vera munkája.

Kopáncsi tanyamúzeum. 1975 áprilisában nyílt, s az ország második tanya-múzeuma. A tanya eredeti lakóháza a 19. század végén épült, ezt 1928-ban Kovács Péter kisparaszt bővítette, tágas istállót, górért építtetett, gabonáshombárt hozott az udvarra. Jellegzetes szemtermelő-állattartó hódmezővásárhelyi kisparaszt tanya. Berendezését a tanyán megmaradt és a kopáncsi határban gyűjtött tárgyakból Juhász Antal állította össze.

A kiskundorozsmai szélmalom 1828-ban épült, felülhajtós, három emeletes, két örlőkőpáros malom. Helyreállítását az Országos Műemléki Felügyelőség végezte, Sisa Béla tervei alapján. 1974 óta múzeumi kiállítóhely.

A Csongrád, Gyökér u. 1. sz. tájház a „Belsőváros” egyik jellegzetes népi műemléke. Múzeumi célú hasznosításáról a hetvenes évek végén született döntés. A berendezés rekonstrukciójához Szűcs Judit végzett gyűjtést és ő állította össze a tájház entériőreit.

A múzeumok tudományos munkája. Kiadványok, kiállítások

A század elején Hódmezővásárhelyen Kiss Lajos, Szegeden Tömörkény István folytatott rendszeres néprajzi téma gyűjtést és publikációs tevékenységet. KISS Lajos első dolgozata (A kenyérsütés Hódmezővásárhelyen) 1908-ban jelent meg és a vásárhelyi múzeumnál töltött években gyűjtötte a tálas-, a szücsmesterség és sok későbbi tanulmánya anyagát. 1912-től a nyíregyházi múzeumban dolgozott, de publikációi, s egész életműve nagyobb és jelentősebb része fiatalkori vásárhelyi gyűjtéseiből és élményanyagából táplálkozott (vö: *A szegény ember élete*. Bp. 1939., *A szegény aszszony élete*. Bp. 1941., *Vásárhelyi hétköznapiak*. Bp. 1958., *Vásárhelyi kistűkör*. Bp. 1964.)

TÖMÖRKÉNY első tanulmánya 1904-ben jelent meg a Néprajzi Értesítőben (A tanyai világból), és ezt további néprajzi anyagközlések követték (Temetések rendje a szegedi határban. NÉ 1905., Szegedi vízenjárók. NÉ 1906., Tanyai orvosságok. NÉ 1907.) A Néprajzi Társaság 1913 decemberében tartott szegedi vándorgyűlésén „A tanyai ember Ág Illése” című előadását olvasta fel, mely az Ethnographiában jelent meg 1914-ben.

Cs. SEBESTYÉN Károlyról múzeumi munkatársa, Banner János írta nekrológiájában: „Érthetetlennek tűnik, hogy a századforduló utáni években már néprajzzal is foglalkozó Sebestyén Károly a kiaknázatlan Szeged-Alsóvárosban, Tápén és a szegedi tanyavilágban csak ritkán talált egy-egy feldolgozandó tárgykört.” Két népi építészeti dolgozatán kívül (Szegedi napsugárdíszes házvégek. NÉ 1904., A szeged-vidéki parasztház és az alföldi magyar háztípus. Népünk és Nyelvünk, 1933.) a Szeged környéki népélettel nem foglalkozott, több időt szentelt Szeged középkori építészetére, valamint szülőföldjére és a Székelyföld kutatásának.

A Hódmezővásárhelyen s rövid ideig (1949–1952) a szegedi múzeumban működő PÉCZELY Attila a Dél-Alföld ez idáig legeredményesebb – s a gyűjtés mennyiségét tekintve már bizonyára felülmúlhatatlan – népdal-kutatója. Önálló kötetei: *Vásárhelyi népdalok*. 1932., *103 magyar népdal*. Magyar Kórus, 1939., *Dunántúli Daloskönyv*. Magyar Kórus, 1947., *Rózsa* (94 népdal). Bp. 1953. Összegyűjtött anyagának nagyobb része közlésre és szakavatott elemzésre vár. Anyagközlő és elemző tanulmánya: Régi népdalok Csongrád megyében. Csongrád megyei Tanulmányok, 1959. 1. szám, 25–42.

NAGY Dezső 1952–56 között elsősorban hódmezővásárhelyi, szegedi, makói munkáshagyományok és a szegedi Munkásszínpad története kutatásával foglalkozott. E tárgyú publikációi az 1960–70-es években az Ethnographiában, a Móra Ferenc Múzeum Évkönyvében (MFMÉ) és önálló kiadványokban jelentek meg. Alapvető a homoki gazdálkodás talajjegyengető eszközét feldolgozó, a „hegyhúzó” c. tanulmánya (MFMÉ 1960).

JUHÁSZ Antal 1960-tól a tápéi gyékényszövéstről, kézműves kisiparokról (fahajóépítés, zsindelyvágás, vizimolnárság, kékfestő- és gombkötőmesterség) és a hajóvontatás néprajzaról publikált tanulmányokat. 1961-ben Bálint Sándornál védte meg egyetemi doktori disszertációját (XIX. századi szegedi vízielet és kihalt faiparágak). Szervezte, irányította a *Tápé története és néprajza* c. monográfia 29 tagú munkaközösségét és Ilia Mihály irodalomtörténésszel szerkesztette a kötetet (Tápé, 1971). A hatvanas évek közepe óta kutató és feldolgozó munkájának fő területe a népi építészet, a szegedi táj tanyáinak településtörténete, az életmód és a tárgyi ellátottság kérdésköre. E tárgykörökből a MFMÉ-ben, az Ethnographiában és a helyi kiadású kötetekben publikált (fontosabbak: Telekelrendezés a szegedi tanyákon. Ethn. 1974., Adatok a szegedi tanyák kialakulásához. Ethn. 1975.). Szerkesztette a „Tanulmányok Kis-

telek történetéből és népéletéből” c. kötetet (Kistelek, 1976), melyben a tanyák településéről és a község kézműiparáról közölt tanulmányt. A Sándorfalva története és népélete c. monográfiában nyolc íves népéleti leírást publikált. Ezenkívül részt vett az orosházi, a deszki és a keceli monografikus kutatásban, történeti-néprajzi illetőleg agrártörténeti tanulmányokat írt a Szeged története monográfia II. kötetébe (Az életmód és tárgyi ellátottság) és III. kötetébe (Mezőgazdaság és agrármélesség 1849-1918). A Szeged környékének településnéprajza és népi építésze c. disszertációjával kandidátusi fokozatot szerzett (1986). Részt vett a Magyar Néprajzi Atlasz kutatásban három kutatóponton és munkatársa a Magyar Néprajz c. kézikönyv Háziipar, kézműves-ség, kisipar c. kötetének. Vezetője a „Migráció és településtörténet a Duna-Tisza közén a 18. század elejétől a 20. század közepéig” c. témát kutató munkaközösségnek, amelyben a Bács-Kiskun és Csongrád megyei múzeumi szervezet 9 néprajzos illetve történész munkatársa vesz részt. A terepinunka 1987–89 között az OTKA anyagi támogatásával, s főleg Bács-Kiskun településein folyt.

A nyolcvanas évek első felében fogtunk a megye népművészeti emléktárának módszeres számbavételéhez, amihez az Európa Könyvkiadó megbízása adott indítást. A feltáró és elemző munkában nagyobbrészt a múzeumi szervezet néprajzi osztálya munkatársai – Bárkányi Ildikó, Juhász Antal, Markos Gyöngyi, Nagy Vera, Tésikné Knotik Márta, Tóth Ferenc – vesznek részt, valamint Felföldi László (1984-ig makói néprajzos), Kresz Mária és K. Csilléry Klára. Az anyag feldolgozása befejezés előtt áll.

TÓTH Ferenc, történeti tárgyú tanulmányai mellett, Makó népi építészetére, a hagymás gazdálkodásra, a paraszt családok eszközellátottságára vonatkozó dolgozatokat publikált (fontosabbak: A makói városi parasztház lelke. Ethn. 1974., Anyag és technika Makó népi építészetében. MFMÉ 1976/77–1., Egy makói hagymás család életútja. Makó, 1982.) Népi építkezés Makón c. egyetemi doktori disszertációját a szegedi tudományegyetemen védte meg (1975). A Művelődéskutató Intézet kiadásában 1982-ben jelent meg *A makói ház* c. önálló kötete.

T. KNOTIK Márta textilrestaurátor 1966 óta publikál a dél-alföldi vászon öltözetekkel, szőrhímzésekkel és iparművészeti tárgyakkal kapcsolatos anyagközlő dolgozatokat (pl. A Dél-Alföld női vászonruhái. MFMÉ 1964/65–1., Szabadrajzú szőrs párnávegek a Dél-Alföldön. MFMÉ 1970–1.) Módszertani szempontból tanulságosak a tápéi öltözetdarabokat pontos sabásrajzokkal, leírással és szemretekkel dokumentáló tárgybemutatói (l. a Tápé-monográfia U. Varga Mariannával közösen írt fejeztében). A hatvanas évek vége óta foglalkozik Szegeden, majd az egész megyében családi fényképek gyűjtésével, utóbb a fényképezés történetének kutatásával. E témakörből vi-selettörténeti szempontból is forrásértékű publikációja: A Csongrád megyei fényképezés kezdetei (1859–1879). MFMÉ 1978/79–1. 113–172.

FELFÖLDI László makói működése idején főleg néptáncutakat folytatott a Maros menti községekben (Szőreg, Deszk, Apátfalva, Magyarcsanád), Sándorfalván, Bakson, Hódmezővásárhelyen, amivel hiányt pótol, mert Martin György tápéi és sándorfalvi táncgyűjtésén kívül korábban a megyében módszeres néptáncut nem folyt. E témakörből készítette doktori disszertációját, amelyből megjelent: A Maros menti szerbek táncairól. MFMÉ 1980–1. Táncéletre vonatkozó anyagot publikált a sándorfalvi monográfiában és a Kiss Lajos emlékkönyvben is.

BÖRCSÖK Vince múzeumi működése alatt folytatta korábbi, a Szeged környéki homoki szőlőkultúra tárgykörében végzett kutatásait. Fontosabb publikációi: A Szeged vidéki szőlő telepítésének szerszám- és eszközanyaga. MFMÉ 1970–1., Adatok a pinceépítés, szőlőfeldolgozás és bortárolás hagyományaihoz a Szeged környéki homokon. MFMÉ 1974/75–1.

SZÜCS Judit Szentes népi táplálkozásáról írt monográfiájával az ELTE-n szerzett doktorátust, Tálasi István professzornál, s disszertációjából több rész tanulmány jelent meg a MFMÉ-ben. Csongrádi működése óta elsősorban a népi társadalom és a kisiparok kutatásával foglalkozott.

NAGY Vera a hódmezővásárhelyi népi táplálkozásról írta szakdolgozatát (1980), feldolgozta Vékony Sándor fazekas népművész munkásságát, majd a mindszei és a szentesi takácsmesterség történetét és néprajzát kutatta.

MARKOS Gyöngyi a születés, keresztelő hagyományairól és a bábaságról írt tanulmányt. Doktori disszertációja: A születés hagyományai Makón. Folklor és Etnográfia 27. Debrecen. 1987.

Több éve folynak a *Csongrád néprajza* c. kötet kutatásai, melyben részt vesznek: Bárkányi Ildikó – gyermekélet; Juhász Antal – tanyai település és építkezés, kisiparok; Nagy Vera – paraszti gazdálkodás; Szűcs Judit – halászat, táplálkozás, kisiparok, népi társadalom; T. Knotik Márta – öltözködés, viselet. A kötet szerkesztője Katona Imre.

1956 óta rendszeresen megjelenik a Móra Ferenc Múzeum Évkönyve, amelyben számos néprajzi publikáció látott napvilágot. A sorozat kiemelkedő értéke BÁLINT Sándor: *A szegedi nemzet* c. három kötetes néprajzi tájmonográfiájának kiadása. A megyében dolgozó és más hivatásos néprajzkutatókon kívül a Néprajzi Gyűjtőpályázaton nevelődött, egy-egy tárgykör szakértőjével fejlődő amatőr kutatók (Szigeti György, Szei Tibor, ifj. Lele József) is publikáltak az évkönyvben.

A Csongrád Megyei Múzeumok Igazgatósága 1973 óta minden év októberében megrendezi a múzeumi tudományos ülésszakot és 1979 óta *Múzeumi kutatások Csongrád megyében* címen megjelentette az ülésszakon tartott előadásokat. Az eddigi nyolc kötetben 36 néprajzi előadás és kutatási beszámoló jelent meg.

Számos lokális és kistérségi néprajzi kutatásnak adott fórumot TÓTH Ferenc szerkesztésében a *Makói Múzeum Füzetek* c. sorozat: a 61 füzet közül 19 részben vagy egészen néprajzi tárgyú.

A szegedi múzeumban a Tömörkény és munkatársai rendezte, majd Cs. Sebestyén által felújított néprajzi tárlat lebontása (1950) után 1964-ben készült a „Szeged környéki népelet” c. állandó kiállítás. Forgatókönyvét írta és a kiállítást rendezte JUHÁSZ Antal. 1978-tól 1988 szeptemberéig volt látható a „Csongrád megyei parasztbútorok és népviseletek” c. állandó kiállítás, melyet szintén Juhász Antal rendezett. E kiállításnak újdonsága, hogy a 20. század eleji házbelső fölött tanyai ezermesterek által ácsolt, náddal fedett tetőszerkezetet és hitelesen „berendezett” padlást láthatott a közönség. Hódmezővásárhelyi, makói festett bútorok, apátfalvi, tápéi, szegedi öltözetek és a megyében élő szerbek és szlovákok hímzett viseleti darabjai szerepeltek a kiállításon.

A hódmezővásárhelyi múzeumban az 1950-es évek elején készült a fazekasműhelyet, cserépedényeket, festett bútorokat, szűcsműveket és szőrhímzéses párnákat bemutató népművészeti kiállítás, amely 1973-ig állt. A szentesi múzeumban MANGA János forgatókönyve alapján 1960-ban Boross Marietta rendezett népművészeti kiállítást, mely 1976-ig volt nyitva. 1976-ban Papp Imre néprajzi gyűjtő tárgyi és szellemi hagyatékából JUHÁSZ Antal rendezett emlékkiállítást. 1987 októberében nyílt a „Szentesi népelet” c. állandó kiállítás, forgatókönyvíró és rendezője JUHÁSZ Antal.

A csongrádi múzeumban 1974-ben nyílt a „Kubikosok” c. állandó kiállítás. Forgatókönyvét KATONA Imre egyetemi docens írta és TÓTH Klára múzeológus rendezte.

A makói múzeum 1983-ban nyílt állandó történeti kiállítása gazdag és színes század eleji piacrészletet mutat be, amelyet TÓTH Ferenc és FELFÖLDI László rendezett. A múzeum udvari épületében szoba – konyha – szoba beosztású apátfalvi ház, a szabadtéri együttesben kovács- és bognárműhely látható 1985 óta. Forgatókönyvíró és rendező: MARKOS Gyöngyi és TÓTH Ferenc.

Az utóbbi évtizedek legjelentősebb időszaki kiállítása a Csongrád megye népművészete című volt, melyet bemutattunk a zalaegerszegi, a kaposvári, a békéscsabai múzeumban, a Néprajzi Múzeumban (1979) és 1977–79 között, majd 1984-ben több külföldi városban is (Milano, Varsó, Szófia, Prága, Berlin, Lodz).